

- Oxford University Press.
 OED = *Oxford English dictionary*. Oxford:
 Oxford University Press. <https://www.oed.com>.
- PAJUNEN, ANNELI 2001: *Argumenttirakenne. Asiaintilojen luokitus ja verbien käytäytyminen suomen kielessä*. Suomi 187. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SALMINEN, JUTTA 2017a: Mitä tarkoittaa epäillä? *Epäillä*-verbin polaarista merkitysvariaatiosta nykysuomessa. – *Virittäjä* 121 (1) s. 4–36.
- 2017b: *Epäillä*-verbin polaarinen kaksihahmotteisuus merkitysmuutoksena. – *Virittäjä* 121 (1) s. 37–66.
- 2017c: *Epäily* vai *epäily*? Jaettu polysemia ja lekseemien tyypilliset käytöt. – *Sananjalka* 59 s. 217–243.
- 2018: Paratactic negation revisited. The case of the Finnish verb *epäillä*. – *Functions of Language* 25 s. 259–288.
- VERHAGEN, ARIEL 2005: *Constructions of intersubjectivity. Discourse, syntax and cognition*. Oxford: Oxford University Press.

Odotettu tutkimusavaus lääkärien kielitaitohaasteisiin

Maija Tervola: *Maahanmuuttajalääkärien suomen kielen taito ja kielitaitotarpeet. Erityisalan kielitaidon näkökulma lääkärin työhön*. Tampereen yliopiston väitöskirjat 92. Tampere: Tampereen yliopisto 2019. Johdanto 147 s. + artikkelit 75 s. ISBN 978-952-03-1163-6. Saatavilla verkossa osoitteessa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-1164-3>.

Sosiaali- ja terveysala muodostaa leikkauspisteen useille samanaikaisille yhteiskuntaa muovaaville muutoksille. Yksi näistä on yhteiskunnan läpileikkaava viestinnällistyminen, johon kytkeytyy niin teknologinen kehitys kuin asiantuntijatyön painoarvon ja määrän kasvu. Muutokseen on viime vuosina liittynyt myös koulutuspoliittinen keskustelu viestinnän tasa-arvoa ja yhteiskunnan toimintakykyä tukevasta potentiaalista (ks. esim. Pyykkö 2017; Uotila 2019; ks. myös INEQ – Helsinki Inequality Initiative -hanke).

Toinen muutos on yhteiskunnan kansainvälistyminen, joka myös Suomessa on kiihtynyt viime vuosina. Kansainvälis-

tymisen välitön seuraus on suomalaisen kieliympäristön monipuolistuminen (ks. esim. Lehtonen & Rätty 2018; Suuriniemi, Ahlholm & Lankinen 2020), joka on kasvattanut kulttuurista pääomaa mutta myös aiheuttanut uudenlaisia kielitaitohaasteita. Karkeasti yleistäen sen enempää palveluammattissa työskentelevän kuin asiakkaankaan ei voi enää automaattisesti olettaa puhuvan suomea tai ruotsia äidinkielenään tai sitä vastaavalla taitotasolla.

Muuttunut tilanne asettaa suomalaiselle koulutusjärjestelmälle kaksi isoa kysymystä: Millainen maahanmuuttajien kielitaito-osaaminen on riittävää? Millainen maahanmuuttajien kielitaitokoulutus on laadullisesti ja määrällisesti riittävää? Jos näihin kysymyksiin halutaan vastata kattavasti, täytyy eri ammattikontekstien erityisvaatimukset ottaa huomioon.

Maija Tervolan erityisalojen kielen tutkimusta edustava väitöstutkimus *Maahanmuuttajalääkärien suomen kielen taito ja kielitaitotarpeet: Erityisalan kielitaidon näkökulma lääkärin työhön* syvennyy sii-

hen, mitä riittävä kielitaito-osaaminen on. Artikkelimuotoinen väitöskirja kartoittaa maahanmuuttajataustaisten, suomea toisena kielenä puhuvien lääkärin kielitaitoa ja työn kielitaidolle asettamia vaatimuksia. Kuten jo aihevalinta edellyttää, Tervolan väitöstutkimus on myös menetelmällisesti rikas kokonaisuus, jossa osatutkimukset pyrkivät valottamaan ristiin moniulotteista pääaihettaan. Tässä arviossa keskitynkään erityisesti Tervolan tutkimuksen menetelmällisiin valintoihin ja antiin kielikoulutuksen kehittämiseksi.

Kielitaitoa edellytetään – muttei riittävästi

Tutkimuksen ensimmäinen artikkeli ”Maahanmuuttajataustaisten lääkärin suomen kielen taito laillistamiskoulutuksessa” (Tervola, Pajunen, Vainio, Honko & Mattila 2015) esittää tilastollisen analyysin riippuvuussuhteesta maahanmuuttajataustaisten lääkärin kielitaidon ja laillistamiskoulutustulosten välillä. Kielitaitomuuttajat eli 1) kirjoitustaito ja 2) sanaston yleisyys valittiin lääkärin laillistamiskoulutustulosten lingvistisen analyysin perusteella. Tilastollisessa analyysissä osoitettiin merkittävä riippuvuus erikseen molempien kielitaitomuuttajien ja kuulustelumenestyksen välillä.

Ensimmäisen artikkelin erityinen ansio on tutkimusasetelmassa. Kuten Tervola ja muut kirjoittajat korostavat, sanasto-osaaminen on olemassa olevan näytön perusteella merkittävä mutta riittämättömästi tutkittu erikoisalan kieliosaamisen komponentti. Tutkimus osoittaa, että koevastauksissa käytetyn sanaston yleisyysjakauma voidaan olettaa sanastohallinnan luotettavaksi korrelaattiksi ja että tätä jakaumaa vastaava vastaajan sanastoprofiili ennakoii koemenestystä. Lyhyesti sanoen ilmaisun suhteellinen painottuminen yleiskorpuksessa frekventimpään sanastoon korreloi negatiivisesti kuulustelumenestyksen kanssa.

Kirjoitustaito on väistämättä sanastojakaumaa subjektiivisempi muuttuja, sillä siinä joudutaan huomioimaan useiden kielen osa-alueiden yhteisvaikutusta. Pyrkimys tällaisen yhteisvaikutuksen läpinäkyvään analyysiin johtaa helposti raskaaseen kriteeristöön, joka kuitenkin jättää paljon arvioijan intuition varaan. Tervolan ym. (2015: 340) ratkaisu on arvioida kirjoitustaitoa nelikohtaisen kriteeristön kautta ja jättää kriteeristön perustelemisen pääosin väitöstutkimuksen johdannon tehtäväksi. Analyysin uskottavuutta lisää juuri kahden kielitaitomuuttajan sisällyttäminen ja näihin liittyvien sinänsä erillisten tulosten samansuuntaisuus.

Vaikka havaittua korrelaatiota kielitaidon ja kuulustelumenestyksen välillä voidaan pitää odotuksenmukaisena tuloksena, sen tilastollinen osoittaminen on joka tapauksessa tärkeä tutkimusaskel. Merkittävyyttä korostaa kuulustelun konteksti: kuulusteltavien kielitaito on kontrolloitu yleisellä kielitaitotestauksella, mikä tarkoittaa, että jos kuulusteltava tulee varsinaisessa kuulustelussa hylätyksi puutteellisen kielitaidon takia, ei testauksella ole riittävästi erottelevaa ja ohjaavaa vaikutusta lääkäreiltä edellytettävän osaamistason kannalta. Toisaalta esimerkiksi kolmessa kirjoitustaidon suhteen heikoimmassa tasoryhmässä (yhteensä viidestä ryhmästä) laillistamiskoulutustulosten läpäisyprosentti oli 30 (Tervola ym. 2015: 342). On siis selvää, että vaikka kirjoitustaito vaikuttaa kuulustelumenestykseen, ei laillistamiskoulutukseen kontrolli riittävästi sen läpäisevien lääkäreiden kielitaitoa.

Työyhteisön näkökulma kielitaitoon

Tutkimuksen toinen artikkeli ”Työelämän näkökulma maahanmuuttajataustaisten lääkärin kielitaitoon” (Tervola 2017) on haastatteluaineistoon perustuva tutkimus, jossa lääkäreihin, hoitohenkilökuntaan

ja muuhun henkilökuntaan lukeutuvia terveysalan työntekijöitä haasteltiin koke-
muksista, joita heillä oli maahanmuuttaja-
taustaisista lääkäreistä (suomen kielen
ei-syntyperäisistä puhujista). Haastatte-
lukysymykset jakaantuivat temaattisesti
kolmeen pääryhmään: kielitaidon osa-
alueet, kielitaidon kannalta ongelmalli-
set tilanteet ja ongelmien vakavuusaste.
Vastaukset kysymyksiin kerättiin kysely-
lomakkeella, joka lähetettiin osallistujille
ennalta, ja vastaukset pyydettiin 5- tai
6-portaisen yleisyysluokituksen mukai-
sesti. Itse haastattelut toteutettiin puoli-
strukturoiduina fokushaastatteluina (5–6
hengen ryhmissä) ja haastatteluaineistolle
tehtiin fenomenologinen sisällönanalyysi,
minkä yhteydessä vastausten sisällöille
annettiin niitä kuvaavat koodit.

Tutkimus osoittaa vakuuttavasti kieli-
taitopuutteiden merkittävyyden koet-
tuna ongelmana. Haastateltavat näkivät
kielitaitopuutteet ”kohtalaisena tai va-
kavana haasteena laitosten toiminnassa”
(Tervola 2017: 198). Vastauksissaan haas-
tateltavat pystyivät osoittamaan erityyppi-
isiä käytännön tilanteita, joissa maahan-
muuttajataustaisten lääkärin puutteelli-
nen kielenhallinta konkretisoitui. Kuten
artikkelimuodossa raportoiduissa laadul-
lisissa haastattelututkimuksissa on tapana,
tulosten ja johtopäätösten argumentaatio
ei ole täysin läpinäkyvää. Läpinäky-
vyyttä olisi lisännyt numeerinen likiarvo
siitä, kuinka yleisesti haastatteluvastauk-
sissa tuotiin ongelmallisuutta esiin. Vaik-
kei määrällisestä tutkimuksesta olekaan
kyse, on selvää, ettei aineistosta voi johtaa
yleistävää laadullista kuvausta, jollei on-
gelmien vakavuutta ole korostanut mer-
kittävä osa vastanneista.

Tutkimus on kuitenkin menetelmälli-
sesti onnistunut kokonaisuus, jossa haas-
tatteluaineiston temaattinen sisällön-
analyysi tuottaa olennaista käytännön
tietoa siitä, millaisissa tilanteissa erilaisia
kielellisiä vaikeuksia esiintyy ja millaisiin
kommunikaation ongelmiin ne johtavat.

Siinä missä tutkimus ei johtanut luotetta-
vaan kuvaan koettujen ongelmien kielelli-
sistä piirteistä – haastateltavat eivät kyen-
neet jäsentämään havaittuja ongelmia
lingvistisesti – ongelmien yhteys erilai-
siin työtilanteisiin pystyttiin kuvaamaan
uskottavasti. Tällainen tieto on suoraan
hyödynnettävissä lääkärin kielikoulu-
tuksen kehittämisessä, mutta myös työ-
tilanteiden kielellisen haastavuuden tar-
kemmassa mallintamisessa, kuten kolmas
tutkimusartikkeli osoittaa.

Mikä tekee tilanteesta vaikean?

Tutkimuksen kolmas artikkeli ”Lääkä-
rin työtilanteiden kielellisen vaativuuden
määrittäminen” (Tervola 2018) perustuu
samaa haastatteluaineistoon kuin artik-
keli 2, mutta tutkimusote on soveltava:
artikkeli keskittyy eksplisiittisesti muo-
toilemaan kriteerejä, joiden perusteella
voidaan arvioida erilaisten työtilantei-
den vaativuutta suomen kielen hallinnan
näkökulmasta.

Tervola soveltaa toisessa osatutki-
muksessa määrittelemiään haastattelu-
aineiston sisältöä luonnehtivia koodeja,
ja näiden joukosta poimimiaan, tilantei-
siin muuttujiin liittyviä koodeja hän ver-
taa erilaisiin kommunikaation ongelmia
kuvaaviin koodeihin. Vertailun perus-
teella paikannetuista, ongelmallisia tilan-
teita kuvaavista vastauksista hän puoles-
taan johtaa yhteensä kymmenen kielel-
listä vaativuutta kuvaavaa kriteeriä.

Artikkelin esittelemät kriteerit ovat
paitsi aineistosta käsin perusteltuja myös
kattavia ja riittävän konkreettisia, jotta eri-
laisia lääkärin työhön liittyviä työtilanteita
voidaan arvioida sekä yleisellä (tilanne-
tyypit) että yksittäisellä (aktuaaliset tilan-
teet) tasolla. Esimerkiksi käy kriteeri 3 *yh-
teinen taustatieto* (Tervola 2018: 99). Tämä
on keskeinen kriteeri, joka erottaa toisis-
taan lääkäri-kollegavuorovaikutuksen ja
lääkäri-potilasvuorovaikutuksen, joista
jälkimmäisessä puhujan on kyettävä pur-

kamaan omaan erikoisosaamiseensa liittyvä sisältö maallikolle ymmärrettävään muotoon.

Tilanteisten kriteerien johtaminen haastatteluaineistosta ilman ensikäden pääsyä tilanteisiin on haastavaa, ja joitakin kriittisiä huomioita Tervolan koostamasta kriteerijoukosta voidaan esittää. Ensinnäkin kriteerijoukko on sikäli heterogeeninen, että kaksi ensimmäistä kriteeriä *työtilanteen kriittisyys* ja *sosiaalinen vastuu* (Tervola 2018: 99) kuvaavat – tilanteen haastavuuden sijaan – toiminnan seurausten asettamaa korkeaa vaatimustasoa työssä suoriutumiseksi. Tämä ei sinänsä ole vika, mutta kirjoittaja olisi voinut esitellä tekstissä kriteereiden erityisluonnetta suoraan; toisaalta kriittiset tilanteet ja sosiaalinen vastuu voivat myös tehdä toiminnasta vaikeampaa esimerkiksi stressin kautta.

Tervola havainnollistaa artikkelissaan haastattelututkimuksen tuottamaa aineistoa erittäin kattavasti esimerkkivastausten avulla. Tämä vie tilaa kriteerien erittelyn ohella niiden perustelulta ja johtamiselta. Kriteerien johtaminen aineistosta on saattanut ollut suoraviivaista, mutta koska puhetilanteiden vastaavaa analyysitapaa ei ole suomen kielen tutkimuksessa käsitteäkseni sovellettu, johtamisen kuvauksella olisi ollut yleisempää menetelmällistä kiinnostavuutta.

Vähäisistä kriittisistä huomioista huolimatta artikkeli 3 hyödyntää ja täydentää artikkelin 2 aineistoa ja tuloksia ansiokkaasti. Tuloksena on autenttisesti ammatilliseen kontekstiin kytkeytyvästä aineistosta johdettu malli, joka ei vain kuvaa vaan myös jäsentää erilaisia työtilanteita niiden kielellisen haastavuuden näkökulmasta.

Sanastonhallinta testattavana

Tutkimuksen neljäs artikkeli ”Potilas-sanaston hallinta terveydenhuoltoalalla: Maahanmuuttajataustaisten lääkärin ja

asioimistulkkiopiskelijoiden sananmerkityksen tarkkuus” (Tervola, Vainio & Häikiö 2020) on kokeellinen tutkimus, jossa kirjoittajat testaavat otsikon mainitsemien ryhmien sanastonhallintaa. Artikkelin täydentää siten tutkimuksen soveltavan osuuden: siinä missä artikkelin 3 tuottama tilannekriteeristö perustui artikkelin 2 haastatteluaineistoon, artikkeli 4 ottaa lähtökohdakseen artikkelin 1 tulokset sanastonhallinnan ja laillistamiskäytännön korrelaatiosta ja tuottaa ensinnä mainitun analyysiin soveltuvan menetelmän.

Tutkimusasetelma on Tervolan ym. artikkelissa sikäli suoraviivainen, että aiemmin tutkitun korrelaation (Tervola ym. 2015) pohjalta tarkasteltavaksi menetelmäksi valitaan toisaalla jo toimivaksi osoitettu malli, sana-assosiaatioformaatti (Pajunen, Itkonen & Vainio 2015). Tutkimuksen ansio onkin tämän formaatin soveltamisessa spesifiin tutkimustarkoitukseen ja formaatin testauksessa itsessään.

Sana-assosiaatioformaatti on koeformaatti, joka nimensä mukaisesti testaa koehenkilön kykyä valita tai tuottaa ärsykesanan kanssa yhdessä esiintyviä tai sen kanssa lähimerkityksisiä vastinesanoja. Tervolan ym. kehittämä versio jakaantui vastaavasti kahteen osioon, joista ensimmäinen testasi norminmukaisia yhteisesiintymiä ja toinen synonyymejä. Kummassakin osiossa kutakin ärsykesanaa vastasi kuusi vastinesanaa, joista koehenkilön tuli valita kolme; loput kolme olivat hämäyssanoja.

Varsinaiset kaksi koeryhmää muodostivat maahanmuuttajataustaiset lääkärit ja asioimistulkkiopiskelijat. Testauksen luotettavuuden lisäämiseksi Tervola ym. sisällyttivät koeasetelmaan syntyperäisistä puhujista koostuvan verokkiryhmän. Koetulokset analysoitiin tilastollisesti käyttämällä yleistettyä lineaarista sekamallia. Jatkuvinä riippumattomina muuttujina analyysiin sisällytettiin niin ärsyke- kuin vastinesanankin frekvenssi.

Molempien vaikutus vastausten oikeellisuuteen analysoitiin erikseen, ja ärsykesanojen kohdalla kirjoittajat analysoivat lisäksi yhdysvaikutuksen koehenkilöryhmän kanssa.

Tervolan ym. tutkimus osoittaa merkittävän eron sanastonhallinnassa lääkäreiden ja asioimistulkkiopiskelijoiden välillä jälkimmäisten hyväksi. Tätä odotuksenmukaista tulosta olennaisempaa on se, että ero palautuu osin ärsykesanojen frekvenssiin yleiskorpuksessa (Tervola ym. 2020: 22). Yleiskuva on, että asioimistulkkiopiskelijoilla ärsykesanan frekvenssi korreloi positiivisesti sananhallinnan kanssa, kun taas lääkäreillä tätä nimenomaista frekvenssi-ilmiötä ei havaittu. Asioimistulkkiopiskelijoiden vastausten profiili siis erottuu edukseen lääkäreiden vastaavasta tavalla, jonka ilmeinen korrelaatti on sanoille altistumisen määrä.

Moninäkökulmainen kokonaisuus

Menetelmällinen monipuolisuus ei ole itseisarvo, mutta Tervolan tutkimuksen edustamassa niin kutsutussa erikoisalojen kielentutkimuksessa sitä voidaan pitää käytännön välttämättömyytenä. Tämä johtuu siitä, että erikoisalojen kielentutkimus pyrkii selvittämään eri ammattien ja niihin liittyvien työtilanteiden kielellis-kommunikatiivisia erityispiirteitä ja vaatimuksia. Vaatimuksia taas voidaan analysoida joko tunnistamalla alan erityispiirteitä vertailevalla otteella tai tarkastelemalla epävastaavuuksia taitojen ja vaatimusten välillä. Tervolan tutkimus keskittyy näistä kahdesta lähestymistavasta jälkimmäiseen, joskin haastatteluaineisto ja siitä tehty tutkimus luonnollisesti luovat kuvaa lääkäreiden kielellis-kommunikatiivisesta toimenkuvasta sinänsä. Erityisen konkreettisesti tutkimus pureutuu ammattiryhmän taitoihin ja niiden riittävyys työtilanteita tarkastelevien artikkeleiden 2 ja 3 kautta.

Tämä on sikälikin urauurtavaa, että artikkeli 2 (Tervola 2017) on kirjoittamishetkellä ensimmäinen suomalainen ammattispesifiä puhetilannetta parametrisoiva tutkimus.

Tällainen haastatteluaineiston sisälönanalyysiin, koodaamiseen ja luokitteluun pohjaava johtamistapa on läpinäkyvä ja sen tulokset uskottavia. Uskottavuutta lisää aineiston koodaaminen sinänsä. Menetelmä ei sulje analyysistä pois tutkijan tulkintaa, mutta sattumanvaraiset tulokset se eliminoi tehokkaasti. Siten menetelmä mahdollistaa luotettavan tilanteisten muuttujien vertailun ja näiden muuttujien yhteisvaikutusten tarkastelun. Näin analyysi ei ole myöskään riippuvainen haastateltavien kyvystä havaita eri ominaisuuksien välisiä korrelaatioita tai tulkita niiden välisiä vaikutussuhteita.

Jotta lääkäreiden työtilanteista ja niihin liittyvistä ongelmista saataisiin kattava kuva, on haastateltavat valittu eri ammattiryhmistä ja työyhteisöistä. Kun haastateltavien eri työtehtävät valottavat työpaikan toimintoja kattavasti, on epätodennäköistä, että jokin puutteelliseen kielitaitoon liittyvä ongelma tai seuraus jäisi täysin havaitsematta tai saisi suhteetonta painoarvoa. Tuloksena on perusteltu joukko niin kutsuttuja luontaisia eli kielenkäyttöä sen kontekstispesifistä, toiminnallisesta näkökulmasta jäsentäviä kriteerejä (esim. Pill 2016).

Haastattelututkimuksen kielen osaluueita koskeva osuus sikäli epäonnistui, etteivät haastateltavat kyenneet luokittelemaan havaittuja ongelmia riittävällä eli haastattelukysymysten asettamalla tarkkuudella (s. 82). Haastateltavat eivät toisin sanoen kyenneet palauttamaan havaittuja ongelmia kielellisiin kategorioihin riittävän systemaattisesti, jotta tuloksista voitaisiin johtaa tilanteisia kriteerejä. Tulosta saattaa osaltaan selittää se, että haastatteluun valitut kategoriat ovat abstraktisuutensa takia maallikoille vaikeita palauttaa

konkreettisiin kielen ilmiöihin (ks. s. 137). Toisaalta syynä on varmasti myös se, että kielellisten ilmiöiden muistinvarainen yksilöiminen on jo lähtökohtaisesti erittäin hankalaa – varsinkin, jos ilmiöt pitää yhdistää itselle uusiin lingvistisiin kategorioihin.

Siinä missä Tervolan tutkimuksen tilanteiden ominaisuuksia koskeva osuus lähestyy niin taitoja kuin tarpeitakin itse lääkärin työn näkökulmasta, on kirjoitustaitoa ja sanastonhallintaa tarkastelevien artikkeleiden yhteys lääkärin työhön epäsuorempi mutta perusteltu. Tutkimusartikkeleiden yhteinen anti konkretisoituu juuri sanastomuuttujan kautta. Sanasto-osaaminen voidaan jäsentää käytetyn sanaston frekvenssiluokituksen avulla osaamisen profiiliksi; profiili taas soveltuu paitsi kielitaidon analysoimiseen tekstiaineistossa myös kielitaidon (verrattain) suoraviivaiseen testaamiseen. Vaikka niin tekstiaineiston sanastolähtöisestä analyysistä (Milton 2009; Honko 2013) kuin testiformaatista on ennakkotapauksia, on Tervolan työn ansio näiden tuomisessa yhteen.

Huomattavaa on myös se, että Tervolan tutkimus paitsi demonstrooi sanastolähtöisen kielitaidon arvioinnin toimivuutta ja ekonomisuutta myös havainnollistaa käytännön seikkoja, jotka tulee huomioida kielitaidon testausta tietyille ammattiryhmälle suunniteltaessa. Esimerkiksi testauksen suunnittelussa on huomioitava tarkkaan tuloksia mahdollisesti vääristävät tekijät, kuten lääkäreiden ammattispesifi sanasto, joka suljettiin pois testistä (s. 89). Tällaisen sanaston hallinta heijastaa heikosti yleistä kielitaitoa, ja sen sisällyttäminen heikentäisi siten tulosten tilastollista vertailtavuutta. Vastaavasti ammattitermistön hallinta ei kuvaa lääkärin kykyä viestiä ymmärrettävästi maallikolle, ja lääketieteellisen sanaston äänteellinen samankaltaisuus eri kielissä tekisi mahdottomaksi erottaa aidon osaaminen taktikoinnista.

Tervolan väitöstutkimuksen menetelmällisiä valintoja perustelee johdonmukainen teoreettinen näkemys kielitaidosta ja sen arvioinnista, ja tätä näkemystä esittelevästä johdantoluvusta voidaan tässä nostaa esiin vain muutama keskeisin seikka. Sen lisäksi, että johdanto on havainnollinen esitys erikoisalojen kielentutkimuksen periaatteista ja käytännöistä, se yhdistää kyseisen kielentutkimuksen alan normatiivisuuden ja käyttöperustaisuuden kaltaisiin, kielen ontologiaa luonnehtiviin käsitteisiin. Johdantoluku selittää sitä, mitä osatutkimukset havainnollistavat: lääkäreiden arkinen vuorovaikutus rakentuu keskeisesti käyttöperustaisten, vuorovaikutuksesta suoraan nousevien tai siihen suoraan liittyvien normien varaan. Kielitaito ei ole vain kielen omaksumista vaan kykyä toimia ja sopeuttaa toimintaa erilaisissa tilanteissa, ja kielitaidon arvioinnin pitää ottaa tämä kontekstuaalisuuden haaste vakavasti.

Kielitaidon kontekstiherkkyiden ja moniulotteisuuden kysymyksiä Tervola käsittelee kielennoppimisen teorioiden ja erityisesti niin kutsutun exemplar-teorian (luku 2.3.2.3; esim. Nosofsky 1988) kautta. Exemplar-teoria on käyttöperustaisuuden kanssa yhdenmukainen muttei kieleen rajautuva oppimisen teoria. Lyhyesti sanottuna exemplar-teoriassa käsitteen tai vastaavan kategorian omaksuminen perustuu sellaisiin toistuviin tyyppin edustajien eli eksemplaarien tunnistamiseen, joissa muistiin varastoituu yksilöitä yhdistävien piirteiden ohella tietoa ilmenemiskonteksteista, kuten esimerkiksi sanojen kohdalla kollokaateista. Vaikka Tervola tarkasteleekin osaamista oppimisen sijaan, sanojen odotustenmukaisten yhteisesiintymien tunteminen kielenhallinnan indikaattorina perustuu suoraan ilmiöstä tehtyyn aiempaan tutkimukseen ja tätä luonnehtivaan teoreettiseen näkemykseen.

Tervola vertaa exemplar-teoriaa prototyypiperustaisiin kategoriamalleihin

ensin mainitun hyväksi. Kuten Tervola (s. 70) huomauttaa, prototyyppiperustaiset mallit sikäli sivuuttavat usein yksilöllisen variaation, että ne nojaavat enemmän tai vähemmän prototyyppiin idealisoituna, kielenpuhujien tasaveroisesti jakamana representaationa. Tervolan samassa yhteydessä referoima Geeraerts (2009: 255) tosin korostaa ongelman olevan tutkimuskäytännössä mallin itsensä sijaan: kategorian eli esimerkiksi sanan eri merkitysten prototyyppinen jäsentyminen ei poissulje erilaisia yksilöstä toiseen vaihtelevia konstellatioita, joiden mukaan eri merkitykset prototyyppiin ympärille järjestyvät. Tervolan kritiikki on kuitenkin osuva siinä, että exemplar-teoria sopii nimenomaisesti kielellisten kategorioiden heterogeenisyyden kuvaamiseen: kategorioiden jäsentyminen kuvataan suhteessa eksemplarien summaan, mikä puolestaan sisällyttää malliin vaihtelevan ymmärryksen kategorisoitujen sanojen yhteydestä kollokaatteihinsa.

Yhteiskunnallinen ulottuvuus

Tervolan väitöstutkimus on onnistunut kokonaisuus, joka jäsentää haastavaa tutkimuskohdettaan tarkkaan punnituista ja toisiaan tukevista näkökulmista käsin. Puhtaan tutkimuksellisten ansioiden lisäksi tutkimus avaa vihdoin empiirisen tutkimukseen nojaavan keskustelun maahanmuuttajataustaisten lääkäreiden kielitaidosta ja niihin kohdistuvista ammatillisista vaatimuksista. Käytännöllisen painotuksensa ansiosta se täydentää erinomaisesti suomi toisena kielenä -tutkimuksen kenttää, jossa potilaiden ja maahanmuuttajataustaisten lääkärien välistä vuorovaikutusta on tutkittu myös keskusteluanalyttisestä ja vuorovaikutuslingvistisestä näkökulmasta käsin (Paananen 2019).

Huomion kohdistaminen lääkäreiden ammattikuntaan on perusteltu ratkaisu.

Tämän alan kielikysymyksillä on se erityinen merkitys, että lääkärin työn kautta ne koskettavat käytännössä jokaista josakin elämänvaiheessa ja niillä on suora vaikutusta potilasturvallisuuteen. Samalla kun Tervolan tutkimus havainnollistaa lääkärien työn kautta kielitaidon yhteiskunnallista merkitystä, se rakentaa tärkeää käytännön yhteistyötä kielentutkijoiden ja viranomaisten – tässä tapauksessa terveydenhoitoalan ja lääkäreiden laillistamismenettelystä vastaavien tahojen – välille.

Tähän liittyy viimeinen kriittinen huomio, joka tutkimuksen ja siinä kerätyn aineiston mittavuus huomioiden on jälleen parasta lukea toiveena lisätutkimuksesta ja -keskustelusta. Tervolan tutkimuksen tulokset palvelevat suoraan kielikoulutuksen tarpeita paitsi tarkastelemalla testauskäytäntöjä empiirisesti ja koevetoisesti myös tarkentamalla näitä tarpeita lääkäreiden työstä käsin. Ottaen huomioon kuinka merkittävä tämä tarpeiden määrittelyn ulottuvuus on, se tulee johdannossa käsitellyksi lyhyesti. Tervola kritisoi perustellusti kieli- ja koulutuspoliittisessa keskustelussa toisinaan ylikorostuvaa uskoa työpaikalla tapahtuvaan kielenoppimiseen. Luottamus voi olla katteettoman vahvaa ja kohdistua idealisoituun autonomiseen kielenoppijaan, jolloin kielenoppimisen edellyttämä struktuuri (yhteisö, metatieto, harjoittelu, etapit ja resurssit) unohtuvat keskustelusta (s. 95). Samalla Tervolan oma tutkimus on puheenvuoro tilanteiden merkityksestä kielitaidon määrittelylle ja kielen taitamiselle itselleen. Näin ollen tämä väitöstutkimus olisikin voinut avata tilanteiden jäsentämistä koskevien tutkimusten antia kielikoulutukselle lukuisemmin ja konkreettisemmin ehdotuksin. Samalla on kuitenkin todettava, että tällaisten näköalojen avaaminen ja asettuminen osaksi yhteiskunnallista keskustelua on kielitieteelliselle tutkimukselle poikkeuksellinen ansio.

Kirjoittaja on post doc -tutkija Helsingin yliopistossa. Hän toimi Tervolan vastaväittäjänä.

Lähteet

- GEERAERTS, DIRK 2009: *Theories of lexical semantics*. Oxford: Oxford University Press.
- HONKO, MARI 2013: *Alakouluikäisten leksi-kaalinen tieto ja taito. Toisen sukupolven suomi ja S1-verrokki*. Acta Universitatis Tamperensis 1865. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9251-8>.
- INEQ – Helsinki Inequality Initiative. <https://www2.helsinki.fi/en/ineq-helsinki-inequality-initiative> (11.5.2021).
- LEHTONEN, HEINI – RÄTY, REETTA 2018: Kielitietoisia käytänteitä monikielisessä koulussa. Kokemuksia toimintatutkimuksesta. – *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* 9 (3). <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-toukokuu-2018/kielitietoisia-kaytanteita-monikielisessa-koulussa-kokemuksia-toimintatutkimuksesta> (9.3.2021).
- MILTON, JAMES 2009: *Measuring second language vocabulary acquisition*. Bristol: Multilingual Matters.
- NOSOFSKY, ROBERT 1988: Similarity, frequency, and category representations. – *Journal of Experimental Psychology. Learning, Memory, and Cognition* 14 (1) s. 54–65.
- PAANANEN, JENNY 2019: *Yhteisymmärryksen rakentaminen monikulttuurisilla lääkärin vastaanotoilla*. Turun yliopiston julkaisuja. Annales Universitatis Turkuensis C 465. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-7557-0>.
- PAJUNEN, ANNELI – ITKONEN, ESA – VAINIO, SEPPÖ 2015: Sanamerkityksen hallinta nuorilla aikuisilla. – *Virittäjä* 119 (2) s. 160–188.
- PILL, JOHN 2016. Drawing on indigenous criteria for more authentic assessment in a specific-purpose language test. Health professionals interacting with patients. – *Language Testing* 33 (2) s. 175–193. <https://doi.org/10.1177/0265532215607400>.
- PYYKKÖ, RIITTA 2017: *Monikielisyys vahvuudeksi. Selvitys Suomen kielivaramon tilasta ja tasosta*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017: 51. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-535-8>.
- SUURINIEMI, SALLA-MAARIA – AHLHOLM, MARIA – LANKINEN, NINNI 2020: Monikielinen pedagogiikka. Miksi ja miten? – Katriina Rapatti (toim.), *Kaikkien koulu(ksi). Kielitietoisuus koulun kehittämisen kulmakivenä* s. 195–206. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja 2020. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- TERVOLA, MAIJA 2017: Työelämän näkökulma maahanmuuttajataustaisten lääkärin kielitaitoon. – *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 54 (3) s. 196–208. <https://doi.org/10.23990/sa.65564>.
- 2018: Lääkärin työtilanteiden kielellisen vaativuuden määrittäminen. – *Puhe ja kieli* 38 (2) s. 83–107. <https://doi.org/10.23997/pk.65094>.
- TERVOLA, MAIJA – PAJUNEN, ANNELI – VAINIO, SEPPÖ – HONKO, MARI – MATTILA, KARI 2015: Maahanmuuttajataustaisten lääkärin suomen kielen taito laillistamiskustelussa. – *Duodecim* 131 (4) s. 339–346.
- TERVOLA, MAIJA – VAINIO, SEPPÖ – HÄIKIÖ, TUOMO 2020: Potilas-sanaston hallinta terveydenhuoltoalalla. Maahanmuuttajataustaisten lääkärin ja asioimistulkkipiskelijöiden sanamerkityksen tarkkuus. – *Virittäjä* 124 (1) s. 4–32. <https://doi.org/10.23982/vir.70136>.
- UOTILA, ELIISA 2019: Selko suomessa. Selkokielen kehitys ja sovelluksia. – *Puhe ja kieli* 39 (4) s. 307–324. <https://doi.org/10.23997/pk.74581>.